

Рецензія
на дисертацію
Українця Василя Мирославовича
“Розвиток стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою”, поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки” за спеціальністю 053 – “Психологія”

Актуальність теми наукової роботи. Актуальність теми зумовлюється глибинними трансформаціями в системі національної безпеки та психологічної науки. Розвиток стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою в умовах активних бойових дій нашої країни набуває вирішального характеру.

Зростання масштабів воєнних загроз, посилення невизначеності безпекового середовища зумовлюють потребу у розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів, здатних до ефективного реагування в умовах ризику та бойової динаміки. У таких умовах розвиненість стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою постає не лише як особистісна якість, а як стратегічна компетентність, що визначає ефективність життєстійкості Сил оборони України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Варто зазначити, що дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідної роботи Національного університету оборони України, а саме – “Обґрунтування доцільного варіанту побудови системи психологічного забезпечення військ (сил) Збройних Сил України з урахуванням досвіду збройних сил провідних країн – членів НАТО” (державний реєстраційний номер – 0122U200865) та “Психологічна готовність військовослужбовців Збройних Сил України до наступальних дій” (державний реєстраційний номер – 0124U001482). Роль дисертанта у виконанні зазначених науково-дослідних робіт полягає у визначенні наукових положень

та одержанні емпіричних даних розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– вперше: обґрунтовано психологічні особливості розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до дій в умовах оборонного бою; розроблено та апробовано авторську методику “Оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до дій в умовах оборонного бою”; з’ясовано та емпірично доведено взаємозв’язок між результативністю виконання бойових завдань військовослужбовців і їх психофізіологічним станом, рефлексивністю і проблемно-орієнтованою копінг-стратегією поведінки; з’ясовано механізми зниження показників ситуативної тривожності військовослужбовців шляхом застосування рефреймінгових прийомів; доведено взаємозв’язок між віковими характеристиками військовослужбовців що діють в бойових умовах та показниками їх мотиваційно-ціннісної сфери;

– удосконалено: класифікацію психологічних чинників оборонного бою, які впливають на стресостійкість військовослужбовців механізованих підрозділів;

– набуло подальшого розвитку: вчення про стресостійкість військовослужбовців механізованих підрозділів та її значення для виконання завдань в умовах ведення оборонного бою; комплекс вправ та технік у межах програми розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до дій в умовах оборонного бою.

Практична значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні основних результатів роботи у практику психологічного забезпечення військових частин (підрозділів) Сухопутних військ ЗС України: авторська методика – для визначення рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів та інших родів військ залучених для підготовки до дій в умовах оборонного бою та у практичному

використанні командирами, офіцерами структур психологічної підтримки персоналу комплексу розроблених вправ та технік (повністю або частково) під час проведення цільової психологічної підготовки в системі індивідуальної та колективної підготовки ЗС України.

Результати дослідження впроваджено у загальну систему психологічної підготовки військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ ЗС України та практичну діяльність офіцерів структур психологічної підтримки персоналу (Акти впровадження № 569 від 31 січня 2024 року, № 1188 від 07 лютого 2024 року, № 909/1266 від 24 січня 2025 року, № 5260 від 18 вересня 2025 року, № 55392 від 23 вересня 2025 року, № 63505 від 22 вересня 2025 року).

Достовірність результатів дослідження Українця Василя Мирославовича не викликає заперечень, логічно та грамотно сформульований науковий апарат дисертаційної роботи. На обґрунтованість та достовірність отриманих наукових результатів вказує джерельна база дослідження (232 найменування, з них 31 – закордонні), а також використані методи дослідження: теоретичні і емпіричні, метод експертних оцінок, експеримент та статистичні методи.

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертації є обґрунтованою та логічною. Дослідження містить вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел.

У **вступі** доведено актуальність дослідження, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію результатів дисертації та їх впровадження.

У **першому розділі** – “Теоретичні основи стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою” – теоретичний аналіз “стресостійкості” як властивості особистості зводиться до інтеграції структурних компонентів психіки та особистісних якостей, які сприяють адаптації у складній стресогенній ситуації. Зокрема,

“стресостійкість” досліджено як цілісну систему, описано функціональну роль кожного елементу та взаємозв’язки між ними. у роботі комплексно проаналізовано, описано чинники бойової обстановки, їх вплив на психіку військовослужбовців та синтезовано в декілька груп: зовнішні (соціальні, бойові та еколого-ергономічні) і внутрішні (психофізіологічні та індивідуально-психологічні). Виходячи з аналізу літературних джерел, специфіки оборонного бою стресостійкість у дисертаційному дослідженні визначено як індивідуальну властивість особистості військовослужбовця, яка визначається здатністю протистояти негативним стрес-чинникам бою, зумовлена комплексом його вроджених і набутих індивідуально-психологічних властивостей й психічних процесів.

У другому розділі – “Емпіричне дослідження структурних компонентів стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів” – визначено порядок організації роботи та обґрунтування методів дослідження. На основі змістової характеристики стресостійкості військовослужбовця, чинників оборонного бою та частоти їх впливу на психіку і поведінку особового складу механізованих підрозділів розроблено та апробовано авторську методику оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до дій в умовах оборонного бою. Крім того, у другому розділі роботи здійснено емпіричне дослідження стресостійкості за попередньо відібраним психодіагностичним інструментарієм відповідно до її структури. Встановлено, що здатність військовослужбовців механізованих підрозділів адаптуватися й ефективно діяти в оборонному бою залежить від низки особливостей, зумовлених внутрішньою природою стресостійкості.

У третьому розділі “Програма розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою” розроблено, впроваджено та апробовано програму розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до дій в умовах оборонного бою. Результати психометричної перевірки результативності програми

продемонстрували вибірковість позитивних змін у її структурних компонентах. З одного боку статистична значущість підтверджує засвоєння учасниками тренінгу навичок емоційно-вольової саморегуляції, позитивного мислення, самовладання, адаптивної поведінки, з іншого – відносна сталість окремих індивідуальних характеристик військовослужбовців механізованих підрозділів демонструє обмежену ефективність тренінгу щодо їх статистично значущої трансформації.

Повнота викладення наукових положень та висновків в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертації Українця Василя Мирославовича ґрунтовно висвітлено в 18 наукових працях (із них 4 – у співавторстві), серед яких: 7 статей – у виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України як фахові у галузі психології, 11 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях, семінарах та круглих столах.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюємо наукове та практичне значення дисертаційного дослідження, але водночас висловлюємо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У першому розділі дисертант детально розкрив наукові підходи до розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою. Водночас, з огляду на те, що в роботі постійно акцентується увага на специфіці бойової діяльності військовослужбовців механізованих підрозділів, вважаємо доцільним більш детально обґрунтувати саме біологічний (генетичний) аспект розвитку стресостійкості, що дозволило б підвищити наукову повноту викладу та обґрунтованість рекомендацій.

2. Дисертант детально спроектував структурно-функціональну модель розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою, виділивши цільовий, змістовий, процесуальний та аналітико-результативний блоки. Водночас аналітико-результативний блок, який представлений авторською методикою та критеріями оцінювання

стресостійкості без цифрових показників створює певні труднощі у формулювання висновків щодо ефективності підготовки особового складу до ведення оборонного бою.

3. У розділі 2.2. дисертантом детально розкрито процедуру розроблення та апробації авторської методики “Оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою” за визначеними психометричними процедурами. Водночас потребує додаткового уточнення процедура включення тестових тверджень до опитувальника, зокрема етапи та результати факторного аналізу. У роботі зазначено лише проведення конфірматорного факторного аналізу, що не дає змоги повною мірою оцінити обґрунтованість первинного добору тестових тверджень до структури шкал методики.

4. У розділі 3.1. обґрунтована дисертантом програма розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою є переконливою. Однак винесення її змістового наповнення до додатків дещо ускладнює сприйняття матеріалу. На наш погляд доцільним було б подати стислий опис програми в тексті розділу.

Висловлені зауваження та побажання не зменшують наукової цінності здійсненого дослідження, матеріали якого засвідчують наукову новизну, практичну значущість одержаних результатів, наукову зрілість автора. У цілому дисертаційна робота Українця Василя Мирославовича за змістом та формою є завершеним самостійним дослідженням.

Висновки. У цілому, дисертаційна робота Українця В.М. безсумнівно є самостійною і цілком завершеною працею; характеризується актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю; містить значні наукові доробки, що повною мірою висвітлено в його наукових публікаціях. Результати дослідження є раціональними для розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

Дисертаційна робота за своїм змістом відповідає вимогам “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її автор – Українець Василь Мирославович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
начальник науково-методичного відділу аналізу та прогнозу освітньої діяльності науково-методичного центру організації та провадження освітньої діяльності Національного університету оборони України

полковник

Леонід ОЛІЙНИК

